

Huslig ekonomi och kön i Finland på 1900-talet – en del av Finlands kvinnohistoria

PIRJO MARKKOLA

De "kvinnohistoriska projekten" i Finland i början av 1990-talet är i huvudsak separata undersökningar eller forskningsprojekt av enskilda forskare, på historiens område pågår inga stora kvinnoforskningsprojekt.¹ Bland de enskilda undersökningarna kan man i alla fall urskilja en grupp som belyser samma tematik ur olika synvinklar. En gemensam presentation av dem kan kristallisera några sätt att undersöka samhället och dess historia i Finland, vilka jag betraktar som fruktbara. Till dem hör undersökningar om könssystemets utformning och könets betydelse i Finland under 1900-talet.² Utöver de undersökningar som presenteras här pågår givetvis också undersökningar om andra frågor rörande kvinnohistoria och könssystemet som jag dock inte tar upp i den här presentationen.³

Kvinnohistoriens uppkomst

Jag ger först en kort översikt över kvinnohistoriens första skeden, eftersom det via dem är lättare att förstå de frågeställningar som aktualiserats i den moderna forskningen.⁴ En diskussion om kvinnohistoria uppstod i Finland på 1970-talet. De första temata som togs upp i forskningen gällde kvinnors arbete och organisering samt kvinnans ställning. Sexua-

¹ Inom ämnet konsthistoria pågår ett omfattande projekt som leds av docent Riitta Nikula.

² Med begreppet könssystem avser jag det sätt på vilket relationerna både mellan och inom könen organiserats i samhället.

³ T.ex. Alexandra Ramsays undersökning om filantropin, Vuokko Lepistö's som hushållsteknologin, Anu Pylkkänens om kvinnans ställning under 1600-talet m.fl. Se följande not.

⁴ Underkapitalet bygger på den uppsats jag skrivit tillsammans med Mervi Kaarninen för *HAIK* 4/1991. Se även Kaarninen & Markkola, "... Vergisst nicht seine wackere Hausfrau..." Historische Frauenforschung in und über Finnland', Beate Fieseler & Birgit Schulze (hrsg.), *Frauengeschichte: Gesucht – Gefunden? Auskünfte zum Stand der Historischen Frauenforschung* (Köln–Wien 1991).

liteten och reproduktionen ägnades mindre uppmärksamhet, forskningen om dem begränsar sig närmast till Susanne Lindgrén's och för sig förtjänstfulla uppsatser om utomäktenskaplig fruktsamhet och ensamstående mödrar. Mera medvetet har sexualiteten tematiserats av Marianne Liljeström, som i sin undersökning om det sovjetiska könsystemet ser sexualitetens samhälleliga organisering i heterosexuella institutioner som en av de viktigaste komponenterna i könsystemet.⁵

Kvinnornas historia var givetvis föremål för forskning också före 1970-talet och redovisades i olika publikationer. Kvinnoaksrörelsen och andra kvinnoorganisationer utarbetade och lät utarbeta historiker, festskrifter och biografier. Den akademiska forskningen om kvinnofrågan representeras av Sisko Wilkamas avhandling från år 1938 som behandlade principerna för kvinnoutbildningen i Finland under 1800-talet. Maija Rajainen, som disputerade på en avhandling om skolförhållandena i sydöstra Finland under 1700-talet, undersökte senare bl.a. rösträttsfrågan och den tidiga kvinnorörelsen.⁶

Intresset för kvinnornas förflutna inriktades i huvudsak på de organiserade kvinnornas verksamhet och utbildningsmöjligheter samt på kvinnor som utövare av fria yrken. På 1970-talet började man inom ämnet ekonomisk och socialhistoria intressera sig för kvinnor ur folket och deras arbete.⁷ För att undersöka kvinnors arbete grundades kring år 1980 ett samnordiskt forskningsprojekt, där Finland representerades av Kaarina Vattula.⁸ Hon undersökte kvinnors yrkesverksamhet i samtliga nordiska länder och har problematiserat frågan genom en analys av de statistiska kategorierna.

Kvinnornas insats i yrkeslivet i Finland har under hela 1900-talet varit ytterst hög, men Vattula betonar att tolkningen av siffrorna är viktigare än procentsatserna som sådana. Kvinnoforskarna i Finland lyfter

⁵ Susanne Lindgrén, 'Utomäktenskaplig fertilitet i Helsingfors under 1800-talets senare del', *När samhället förändras*, HArk 76 (1981), 'Äktenskap, föräktenskapliga förbindelser och sammanboende', *HTF* 3/1984 och 'Illegitimitet och familjebildning under tidig industrialism', *Kvinder, mentalitet, arbejde* (Århus 1986). Marianne Liljeström, 'Om det sovjetiska genussystemet: uppkomst och vissa särdrag', *Kvinnohistoria i teoretiskt perspektiv. Konferensrapport från det tredje nordiska kvinnohistorikermötet*, Uppsala Papers in Economic History 1990. Working Papers 8.

⁶ Sisko Wilkama, *Naissivistysten periaatteiden kehitys Suomessa 1840- 1880-luvuilla*, Historiallisia tutkimuksia 23 (Helsinki 1938). Maija Rajainen, *Vanhan Suomen koulut I. Normaalikoulut vv. 1788-1806*, Historiallisia tutkimuksia 25 (Helsinki 1940).

⁷ Per Schybergson & Riitta Hjerppe, *Kvinnarbetare i Finlands industri ca. 1850-1913*, Tiedonantoja 5. Talous- ja sosiaalihistorian laitos, Helsingin yliopisto (1977).

⁸ Kaarina Vattula, 'Kvinnors förvärsarbete i Norden under 100 år (1870-1970)', *Historica IV*, *Studia Historica Jyväskyläensia* 27 (Jyväskylä 1983) och *Läh-töviivallako? Naisten ammatissatoimivuudesta, tilastoista ja kotitaloudesta*.

gärna fram kvinnors förvärvsarbete och verksamhet i yrkeslivet som ett särdrag för Finland. Vattula har dock ställt frågan, om den "betungade kvinnan ur folket" undertrycktes genom att förhärlligas.⁹ Hon kritiserar uppfattningen, att förvärvsarbete i sig skulle vara emancipatoriskt. Genom att fästa uppmärksamhet vid kvinnors kropps- och annat arbete, som inte kan betraktas som en rättighet, har det blivit möjligt att ge fler dimensioner åt uppfattningen om betydelsen av kvinnors förvärvsarbete.¹⁰

Ett annat område där man kan spåra den finländska kvinnohistoriens uppkomst var omvärderingen av kvinnors organisering. På 1970-talet koncentrerade Riitta Jallinoja sig på kvinnosaksrörelsen. För Irma Sulkunen aktualiserades kvinnornas organisering via hennes forskning rörande nykterhetsrörelsen. I slutet av 1970-talet betonade hon att infallsvinkeln inom forskningen rörande kvinnors organisering måste vara bredare än enbart kvinnorörelsens synvinkel, en argumentering som hon har vidareutvecklat senare.¹¹

I 1970-talets nordiska kvinnohistoria förekom begreppet "kvinnoemancipationens tid", som avsåg perioden från mitten av 1800-talet till 1920-talet, då kvinnorna uppnådde formell jämställdhet. I början av 1980-talet grundades ett stort forskningsprojekt, "Kvinnans ställning i Finland under autonomins tid".¹² Projektet undersökte kvinnans ställning före industrialiseringen, breddningen av utbildningsmöjligheterna för kvinnor och kvinnans juridiska ställning under andra hälften av 1800-talet. I praktiken leddes projektet av antikforskaren Päivi Setälä.¹³ Projektets forskare fungerade på många sätt som förespråkare för kvinnohistorien i Finland och de skapade även kvinnohistoriens identitet. Under 1980-talets första år var projektet den mest kända delen av kvinnohistorien i Finland, men frågeställningar rörande kvinnohistoria utvecklades också på andra håll.

⁹ Kaarina Vattula, 'Kotitalous muuttuvia yhteiskuntaluokkia säätelevänä tekijänä', *HArk* 93 (1989), s. 174–175.

¹⁰ Se Pirjo Markkola, 'Maaseudun työläisvaimot', Leena Laine & Pirjo Markkola (toim.), *Tuntematon työläisnainen* (Tampere 1989) eller Pirjo Markkola, 'Women in Rural Society in 19th and 20th Centuries', Merja Manninen & Päivi Setälä (ed.), *The Lady with the Bow. The Story of Finnish Women* (Helsinki 1990).

¹¹ Riitta Jallinoja, *Suomalaisen naisliikkeen taistelukaudet* (Helsinki 1983). Irma Sulkunen, 'Naisten yleinen järjestäytyminen ja naisasialiike', *Sosiologia* 4/1978. Sulkunens recension av Jallinojas avhandling i *Sosiologia* 1/1984.

¹² Anja Halila, 'Naisen historian tutkimuksesta Ruotsissa', *HAik* 3/1978. Aura Korppi-Tommola, 'Tutkimusprojekti Naisen aseman kehitys Suomessa autonomian aikana', *HAik* 4/1982.

¹³ Setälä har sedan augusti 1991 skött en tidsbestämd professur i kvinnohistoria vid Helsingfors universitet.

Könssystemet i Finland

Idag finns det ett flertal forskare som intresserar sig för det finländska samhällets könssystem och dess historia. Intresset kan tolkas som en naturlig fortsättning på den utveckling som den amerikanska kvinnohistorikern Gerda Lerner skisserat upp för kvinnoforskningen i Förenta Staterna. Aina Saarinen har i Lerner efterföljd karakteriserat kvinnohistoriens utvecklingsskeden som kompensatorisk forskning (undantagskvinnor), kontributionsforskning (kvinnorna i bakgrunden), övergångskedets forskning (vanliga kvinnor, kvinnokultur) och synteskedets forskning (samhället som könssystem).¹⁴

Det här är dock inte det enda sättet att tolka inriktningen av intresset mot könssystemet. Speciellt inom ämnet historia har det i Finland rätt långt varit fråga om olika infallsvinklar hos olika forskare – dessutom uppkom forskning i kvinnohistoria senare än t.ex. i de övriga nordiska länderna. Panu Pulma har konstaterat, att uppfattningarna om kvinnohistoriens karaktär och utgångspunkter från första början i Finland splittrades i två olikartade, delvis motstridiga linjer.¹⁵ Den ena har utgått ur en mera traditionell historieforskning, den andra representeras av en starkare social- och samhällshistoriskt orienterad forskning. En annan uppdelning som gett upphov till åtminstone nyanskillnader är att kvinnohistorien i Finland till en del sökt idéer från anglo-amerikansk och nordisk kvinnoforskning, dels försökt dryfta de specifika dragen i det finländska samhället och dess könssystem. Det empiriska greppet har inte i och för sig inneburit teorifientlighet, även om man har känt sig främmande för modeller hämtade från andra håll.

Ett av de projekt som bygger på egen grund är Irma Sulkunens undersökning rörande kvinnors organisering i Finland från 1700- till 1900-talen.¹⁶ Undersökningen utgår från de religiösa väckelserörelserna som Sulkunen betraktar som den process som inleder hela den moderna organiseringen. Undersökningens slutpunkt är den moderna politiska organiseringen i början av 1900-talet.

En del av undersökningen har redan utkommit, en biografi över Miina Sillanpää som hörde till arbetarkvinnorörelsens ledare. Hennes politiska karriär började i 1800-talets tjänarinneorganisationer och ledde till

¹⁴ Gerda Lerner, *The Majority Finds its Past. Placing women in History* (New York 1979), s. 158–159. Aina Saarinen, 'Naistutkimus', *Akanvirtaan. Johdatus naistutkimukseen* (Helsinki 1988), s. 27.

¹⁵ Panu Pulma, 'Naishistorian vuosikymmen', *Historia nyt* (Helsinki 1990), s. 94–96.

¹⁶ Irma Sulkunen, 'Liisa Eerikintytär, Mandi Granfelt, Miina Sillanpää', *Retki naishistoriaan* (Helsinki 1991). Om projektet, se även hennes uppsats 'The Mobilisation of Women and the Birth of Civil Society', *The Lady with the Bow*.

poster som lantdags- och riksdagsledamot och minister.¹⁷ Sulkunen betonar inte Sillanpääs exceptionella ställning och karriär, utan strävar att via hennes bana granska de organiserade arbetarkvinnornas livserfarenheter och tänkesätt inom ramen för uppbyggandet av samhället. Till arbetets centrala temata hör en skildring av hur den socialdemokratiska arbetarkvinnorörelsens socialpolitik uppdelades enligt kön. Under Sillanpääs ledning utvecklade arbetarkvinnorörelsen efter inbördeskriget en ny ideologi där professionaliseringen av hushållsarbetet utgjorde ett centralt element.

Sulkunen betraktar nykterhetsrörelsen som en viktig organisation då det gällde att utforma kvinnans medborgarskap. Andra delen av hennes projekt behandlar en kvinna ur medelklassen, nykterhetsaktivisten Mandi Granfelt. Sulkunen betecknar henne som en för 1800-talet typisk emancipatorisk ståndspersonskvinna. Hennes emancipatoriska insats bestod i att i sitt eget liv förverkliga en ny privat och samhällelig moderskapsideologi. Husmodern skulle utstråla moderlighet också till det omgivande samhället.

I projektets tredje del är centralfiguren herdeflickan Lisa Eriksdotter som levde på 1700-talet och vars övernaturliga erfarenheter gav upphov till en väckelserörelse som lever kvar än idag. Undersökningen kan inte skrivas som en sedvanlig biografi eftersom det enda som finns bevarat om Lisa Eriksdotter är en legend. Hon efterlämnade ingen litterär eller materiell kvarlåtenskap. Sulkunen försöker däremot gestalta alla Lisa Eriksdöttrars, d.v.s. de vanliga landsbygdskvinnornas livscykel, levnadsvillkor och landsbygdssamhällets världsbild, där väckelserörelserna sedan slog en spricka. Genom denna koppling anknyts undersökningen om 1700-talet till 1900-talets organiseringsproblematik och frågan om uppkomsten av ett tudelat medborgarskap, som Sulkunen behandlat också i andra undersökningar.¹⁸

Under de senaste åren har många kvinnohistoriker intresserat sig för 1920- och 1930-talen, som var en period då relationerna mellan könen sökte sin form i det finländska samhället. Leena Laine undersöker kvinnors organisering på motionens och idrottens område. I sin analys av könsrelationerna på denna sektor betonar hon, att gränserna mellan manligt och kvinnligt skärptes i Finland på 1920-talet. På 1930-talet rådde en direkt könskris då man debatterade om kvinnan hade rätt att utöva tävlingsidrott.¹⁹ Med tanke på könssystemet är idrott och motion

¹⁷ Irma Sulkunen, *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen* (Helsinki 1989).

¹⁸ Irma Sulkunen, 'Kvinnans rösträtt och medborgarorganiseringen', *HTF* 3/1987 och 'Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus', *Kansa liikkeessä* (Helsinki 1987).

¹⁹ Leena Laine, 'The "Nature" of Woman – the "Nature" of Man: The Effects

intressanta, eftersom uppfattningarna om kön och könsegenskaper intar en nyckelställning och drar in också det kroppsliga i diskussionen.

Utbildningen har intagit en central ställning i utformningen av könsrelationerna i samhället. Mervi Kaarninen undersöker arbetarungdomarnas skolning och utbildning på 1920-talet.²⁰ Hennes licentiatavhandling behandlar utbildningsmöjligheter och yrkesval bland flickor och pojkar ur arbetarhem i Tammerfors på 1920-talet. Den utbildningsform som arbetarungdomar bäst kunde gå vidare på var folkskolans fortsättningsklasser, en utväg som valdes av ungefär hälften av de ungdomar som genomgick den obligatoriska folkskolan. Såväl fortsättningsklasserna som den yrkesutbildning som höll på att ta form erbjöd flickor och pojkar olika linjer och alternativ. Målsättningarna för utbildningen visar klara uppfattningar om vilka uppgifter i samhället man tänkte sig för arbetarklassens män och kvinnor.

Undersökningen avviker från tidigare finländsk forskning rörande kvinnors utbildning genom att Kaarninen också tar med folkskolan och yrkesskolan i begreppet utbildning. Enligt henne gjorde yrkesutbildningssystemet fackarbetare av fackarbetares barn, medan diversearbetares söner och arbetardöttrar i allmänhet på arbetsmarknaden kanaliseras in i uppgifter som klassificerades som okvalificerat arbete. I flickornas utbildning betonades hushållsarbete och husmodersfärdigheter oberoende av om de gick i folkskolans fortsättningsklasser, flickyrkeskola eller lärdomsskola.²¹

Maria Lähteenmäki har undersökt den medborgaraktivitet som utvecklades av de kvinnor som var aktiva inom arbetarkvinnorörelsen på 1920-talet. I sin doktorsavhandling kommer hon att utvidga undersökningen till att omfatta också relationerna mellan organisationseliten och massorna och därmed ge en bild av de samhällsbyggande medborgarna.²² Lähteenmäki fäster uppmärksamhet vid att de politiska kvin-

of Gender Images on Organizing Sports in Finland in the 1920s and 1930s.' *Proceedings of the Jyväskylä Congress on Movement and Sport in Women's Life* (Jyväskylä 1989), s. 121–135 och 'Gendersystemet i kroppskulturen/idrotten i historiskt perspektiv', Eva Olofsson & Anita Wester-Wedman (red.), *Kvinnorna och idrotten*, Jämfo Rapport nr 19 (Stockholm 1990), s. 37.

²⁰ Mervi Kaarninen, *Tehdaskaupungin nuoriso. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920-luvun Tampereella*, licentiatavhandling i Finlands historia, Tammerfors universitet 1991.

²¹ Speciellt tydligt framträder detta naturligtvis i Tammerfors hushållsskola som utbildade husmödrar. Vuokko Lepistö, *Sata vuotta Tamereen talouskoulussa* (Tampere 1990), s. 91.

²² Maria Lähteenmäki, *Naisia liikkeessä. Työläisnaisliike poliittisena ja yhteiskunnallisena liikkeenä (1918–1930)*, licentiatavhandling i Finlands historia, Helsingfors universitet 1990.

noorganisationernas verksamhet ändrade karaktär i det självständiga Finland. Enligt henne förvandlades de till medborgarorganisationer som betonade samarbete mellan kvinnor och vilkas uppgifter begränsades till att bevaka kvinnors och barns intressen. Hon tolkar inte denna förändring som en marginalisering av organisationernas verksamhet, utan tvärtom som att de förflyttade sig från den partipolitiska marginalen till samhällspolitikens centrum, eftersom kvinnans arbete i hushållet på 1920-talet fick en samhällelig dimension.

Självständighetstidens första decennier var en tid av omfattande organisering bland kvinnorna på landsbygden i Finland. I synnerhet husmodersorganisationen Marthorna ökade sitt medlemsantal; i slutet av 1930-talet hade organisationen omkr. 84 000 medlemmar. Anne Ollila har undersökt Martha-ideologin där hem och familj gavs en viktig samhällelig uppgift. I Martha-ideologin hade det arbete som kvinnor utförde i hemmen ett samhälleligt värde eftersom ett gott samhälle enligt den bestod av goda hem och lyckliga familjer. Organisationen betonade arbetet i hemmet och hushållsfärdigheter, men försökte dessutom fr.o.m. 1930-talet aktivera kvinnor att delta i samhällelig verksamhet. Marthorna ville göra kvinnans röst hörd och hennes insatser synliga också utanför hemmet.²³ Organisationen spelade en viktig roll då det gällde att definiera relationerna mellan familj, samhälle och stat, liksom även mellan könen.

Frågan om den husliga ekonomin

Sulkunen, Lähtenmäki och Ollila har via sina undersökningar rörande kvinnors organisering kommit fram till samma problematik som Kaarina Vattula via sin forskning rörande kvinnors deltagande i yrkeslivet, d.v.s. frågan om hushållet, den husliga ekonomin och dess karaktär. Enligt Vattula skapades den allra centralaste samhälleliga regleringsmekanismen med dess hjälp. Mekanismen begränsade i sista hand olika samhällsklassers plats och möjligheter i slutet av 1800- och början av 1900-talet.²⁴

En analys av den husliga ekonomin och dess samhälleliga karaktär är därför en av de viktigaste uppgifterna i utforskningen av samhällets historia i Finland. I sin argumentering för en utforskning av den husliga ekonomin betonar Vattula, att hon inte avser slagordet "det privata är politiskt", eftersom "vi inte vet om hushållet någonsin ens varit pri-

²³ Anne Ollila, "Yhteiskunta kaipaa äidin sydäntä ja naisen kättä" – *Martta-aate vuosina 1918–1939*, licentiatavhandling i kulturhistoria, Turun Yliopisto 1989, s. 62–86.

²⁴ Kaarina Vattula, "Kotitalous muuttuvia yhteiskuntaluokkia säätelevänä tekijänä", s. 163.

vat.²⁵ Också Anne Ollila har ställt frågan, i vilken mening hemmet var en privat sfär eller om det överhuvudtaget var det. Marthorna betraktade hemmet som samhällets grundcell och även om de såg hemmet som en egen värld innebar detta inte någon motsättning i förhållande till samhällsaktivitet. Enligt Ollila accepterade Marthorna inte någon skarp uppdelning i privat och offentligt.²⁶

Irma Sulkunen har kritiserat strävandena att isolera kvinnorna till en egen samhällskategori och sedan bygga upp en kvinnohistoria på denna grund. Enligt henne skulle det mest väsentliga vara att få grepp om varje tidsperiods könsystems innersta väsen och särdrag och att avtäcka dess kopplingar till andra element i samhällshelheten. Sulkunen betonar speciellt vikten av att nå fram till den förståelse som samtiden själv hade om relationerna mellan könen och om människans identitet.²⁷ Den analys av den husliga ekonomin som Vattula efterlyst innebär en undersökning av det kanske mest centrala elementet i det könssystem som uppstod i Finland på 1900-talet och visar samtidigt hur systemet vävdes in som en del av samhället som helhet.

Pauli Kettunen tog upp en annan aspekt av hur könssystemet ansluter sig till helheten då han pekade på den ideologiska betydelse tanken om den självständiga småbrukarekonomin hade i 1920- och 1930-talets Finland och dess samband med hushållsideologins genomslag. Han ställer frågan om betonandet av arbetet i hemmet kan ha ett ideologiskt samband med att "man förväntade sig att småbrukaren-arbetaren skulle tolka sin klasstillning i bondekategorier". Han pekar också på träförädlingsindustrins åtgärder för att främja arbetarnas boende i egna hem på 1930-talet. Enligt honom gick de ut på att stärka den enskilda arbetarfamiljen och betona kvinnans uppgifter inom vården. Dessutom lyfter Kettunen fram arbetstidsdiskussionen och fackföreningsrörelsen, vilka också tillmätte hemmet och en rationell huslig ekonomi en viss betydelse.²⁸ En analys av hemmets och den husliga ekonomins betydelse öppnar allt som allt synvinklar på talrika samhälleliga processer och strävanden.²⁹

Frågan om den husliga ekonomin kommer nära familjehistorien, men kan inte egentligen reduceras till familjehistoria eller gå vidare på en diskussion som skulle ha startats på något av dess delområden. I Finland

²⁵ Ibid., s. 164.

²⁶ Anne Ollila, 'Är det privata politiskt? Martha-rörelsens ställningstaganden till kvinnors deltagande i samhällslivet 1918-1939', *HTF* 2/1990, s. 343.

²⁷ Irma Sulkunen, *Retki naishistoriaan* (Helsinki 1991), s. 21-27.

²⁸ Pauli Kettunen, "Naisissa kansanvallahen tuki", rec. av Irma Sulkunens *Naisen kutsumus* i *HAik* 1/1991, s. 73.

²⁹ Jfr Yvonne Hirdman, *Att lägga livet tillrätta - studier i svensk folkhemspolitik* (Stockholm 1989).

uppstod den familjehistoriska forskningen egentligen först efter kvinnohistorien. Därför är förhållandet mellan kvinno- och familjehistoria inte särskilt polemiskt, eftersom kvinnohistorien inte haft något behov av att frigöra sig från familjehistoriens bojar. Kvinnohistorien har snarare gett impulser till familjehistorien.³⁰

De undersökningar som presenterats ovan strävar till att betona könets samhälleliga karaktär. Genom den husliga ekonomins problematik har den finländska kvinnohistoriska forskningen visat att det är fråga om ett forskningsgrepp som intimt ansluter sig till samhällshistorien i dess helhet, inte inriktar sig på samhällets separata delområden eller på en separat grupp. Även om det inte explicit har sagts ut inom kvinnohistorien är det uppenbart, att man inom finländsk historieforskning har börjat begreppsliiggöra kön uttryckligen som en relation, inte som en egenskap eller enbart som en indelningsgrund.

³⁰ Se Panu Pulma (red.), *Den problematiska familjen*, *HArk* 97 (1991).